

Paltamon työllistämismallin arviointitutkimus 2009 – 2013: Terveys- ja hyvinvointivaikutusten arviointitutkimus

Hankkeen tausta ja tavoitteet

Paltamon kunta Kainuussa kokeili vuosina 2009 – 2013 työllistämismallia, jossa tavoitteena oli työllistää kunnan kaikki työttömät työnhakijat, ikään ja työkykyyn katsomatta. Paltamon Työtä Kaikille -kokeilun avulla pyrittiin rajoittamaan työttömyyden kustannuksia ja edistämään pitkään työttömänä olleiden työelämävalmiuksia ja työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Kokeilu on merkinnyt työttömien sosiaaliturvan osalta uutta rakenteellista ratkaisua ja uutta palkkamallia, jossa passiivisen työttömyyden hoitoon tarkoitettu raha on ohjattu aktiiviseen työllistämiseen. Työllisyyskokeilu sisälsi työllisyys-, sosiaali-, terveys- ja talouspoliittisia tavoitteita.

THL:n koordinoiman tutkimuskokonaisuuden tarkoituksena oli arvioida työllistämismallin toimivuutta ja vaikutuksia sekä kehittää työllistämishankkeiden vaikutusten arvioinnin perusmalli. Paltamon työllistämismallin arviointitutkimuksessa toteutettiin työllisyyskokeilun ja työllistämisen vaikutusten laaja-alainen ja monitieteinen arviointi vuosina 2009–2013. Tutkimuskokonaisuus koostui kymmenestä osatutkimuksesta, joissa sovellettiin erilaisia tutkimusmenetelmiä. Kaikkien osatutkimusten menetelmät, tulokset ja johtopäätökset on yksityiskohtaisesti kuvattu arviointikokonaisuuden tutkimusraportissa (Kokko ym. 2013). Lisäksi arviointitutkimuksesta on julkaistu useita osa- ja väliraportteja sekä artikkeleita.

Tässä yhteenvedossa kuvataan keskeiset tulokset Paltamon työllistämismallin terveys- ja hyvinvointivaikutuksista sekä kuntoutustoiminnan arvioinnista.

Hankkeen toteutus ja keskeiset tulokset

Terveys- ja hyvinvointivaikutuksia koskeneessa osatutkimuksessa toteutettiin kolmivuotinen seurantatutkimus, jossa verrattiin kolmea, vuoden 2008 lopun työmarkkina-aseman perusteella määriteltyä ryhmää: Paltamon työttömät, Paltamon työssä käyvät ja Sonkajärven työttömät. Tietoa kerättiin vuosina 2009, 2010 ja 2012 haastattelun, terveystarkastuksen ja kyselyiden avulla.

Paltamon työttömien fyysinen ja psyykinen terveys oli lähtötilanteessa monien mittareiden valossa huonompi kuin vertailuryhmissä (Nenonen ym. 2011).

Seurantajakson aikana herkkäliikkeisemmistä osoittimista selkäsärky ja säännöllinen särkylääkkeiden käyttö vähenivät tuntuvimmin Paltamon työttömien ryhmässä. Psykkisen hyvinvoinnin koheneminen Paltamossa saattaa olla suurelta osin työllistämismallin vaikutusta, vaikka kohenemista havaittiin sekä Paltamon työttömillä että työllisillä. Paltamon työttömien terveystalvelujen käyttö lisääntyi merkittävästi ja samalla kokemus terveystalvelujen riittämättömyydestä väheni. Kerho- ja yhdistystoimintaan osallistuminen, internetin käyttö sähköiseen asiointiin sekä luottamus oman kunnan päätöksentekoon ja tiedotusvälineisiin lisääntyi Paltamon työttömillä. Toimeentulotuen käyttö väheni. Mallilla on voinut olla myönteisiä vaikutuksia myös ruokailutottumuksiin ja alkoholin riskikäyttöön.

Aineiston pienuus, ryhmien väistämätön sekoittuminen seurannan aikana sekä työllisyyskokeilun toteutuksessa tapahtuneet muutokset vaikeuttavat mallin vaikutusten tunnistamista. Lisäksi monet tarkastelluista sairauksista ja oireista ovat pitkäaikaisia tai pysyviä, eikä merkittäviä muutoksia siten voi odottaakaan lyhyellä aikavälillä. Vaikka harvassa mittarissa nähtiin suuria muutoksia, antavat tulokset viitteitä mallin myönteisistä hyvinvointivaikutuksista.

Kuntoutusta koskeneen osatutkimuksen keskeinen lähtökohta oli se, että Paltamon kokeilussa palkkatyösuhte antoi kokeiluun työllistetyille oikeuden työterveyshuoltoon ja he pääsivät toiminta- ja työkyvyn arviointiin. Tietoa kerättiin monella eri menetelmällä: työterveyslääkäreiden kirjaaman kuntoutusseuranta-aineiston avulla (292 lääkärikäyntiä, 154 eri asiakasta), työterveyshuollon ja kuntoutushenkilöstön ryhmä- ja yksilöhaastatteluilla, erilaisen kirjallisen materiaalin avulla sekä Kelan kuntoutuksen rekisteriaineiston perusteella.

Työllistetyillä oli paljon kuntoutustarpeita, mutta vain harva ohjautui Kelan tai kunnan järjestämään kuntoutukseen. Kuntoutusjärjestelmä vastaa heikosti työttömien tilanteisiin ja tarpeisiin. Työkyvyn arvioinnissa voitiin hyödyntää Työvoimatalon töitä ja työn avulla voitiin tukea niin sosiaalista kuin ammatillista kuntoutumista. Kokeilussa todettiin, että työ itsessään ei kuntouta, vaan kuntoutuminen edellyttää, että työtehtävät ja niiden tuki on räätälöity yksilöllisesti ja tavoitteellisesti. Työn, ammatillisen tuen ja sosiaalisen tuen yhdistäminen osoittautui tärkeäksi erityisesti pitkään työttömänä olleille. Eläkeselvittelyn tarvetta oli suhteellisen paljon ja monien kohdalla oltiin siten myöhässä kuntoutuksen näkökulmasta. Työllisyyskokeilussa kehitettiin ja omaksuttiin erilaisia kuntoutuksen ja moniammatillisen yhteistyön käytäntöjä, joita voidaan hyödyntää laajemminkin työttömien terveys- ja kuntoutuspalveluissa.

Kuntoutusta koskevia yksityiskohtaisia tuloksia on raportoitu koko arviointitutkimuksen peruseräraportin lisäksi myös useissa artikkeleissa (Saikku & Kokko 2012; Kokko 2013; Kokko & Saikku 2013).

Johtopäätökset

Paltamon ”Työtä kaikille” –kokeilun tuloksia voidaan tarkastella myös osallistavan sosiaaliturvan näkökulmasta. Kokeilu osoitti, että erityisesti vaikeasti työllistyvät ja osatyökykyiset hyötyivät matalan kynnyksen työllistämisestä välityömarkkinoille. Välityömarkkinoilla tarvitaan erityisesti yritysysteistyötä ja räätälöityä tukea avoimille työmarkkinoille siirtymiseen. Paltamon kokeilun työkäytäntöjä ja toiminnan osa-alueita voidaan soveltaa myös muissa kunnissa, paikalliset lähtökohdat huomioon ottaen.

Yksi Paltamon kokeilun erityispiirre oli sen tarjoama pääsy työterveyshuollon piiriin, mikä toi esiin terveysongelmia sekä työ- ja toimintakyvyn vajeita monien kokeiluun osallistuneiden keskuudessa. Kohderyhmässä oli paljon toimintakyvyn ongelmia, toiminta- ja työkyvyn arvioinnin tarvetta sekä terveys- ja kuntoutuspalvelujen tarvetta. Perinteinen työterveyshuollon toimintamalli ei ollut käyttökelpoinen, vaan toiminnassa kehiteltiin moniammatillisesti työssä selviytymisen arvioinnin ja työkyvyn tukemisen käytäntöjä, joita voidaan soveltaa myös muualla.

Arviointitutkimuksessa saatiin useita viitteitä kokeilun myönteisistä terveys- ja hyvinvointivaikutuksista. Osa terveyttä ja toiminta- ja työkykyä edistävästä vaikutuksesta voi kuitenkin ilmetä vasta viipeellä, kun hoito ja kuntoutus ovat ehtineet vaikuttaa. Sen vuoksi olisikin tarpeen jatkaa terveys-, hyvinvointi- ja kuntoutusvaikutusten seurantaan, jotta tämän tyyppisen työllistämismallin pitkän aikavälin vaikutuksista saataisiin luotettavaa tietoa.

Lähteitä:

[Kokko, Riitta-Liisa; Nenonen, Tellervo; Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo \(toim.\) Työllisyys, terveys ja hyvinvointi - Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009-2013 : Hankkeen loppuraportti. Raportti 18/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.](#)

[Nenonen, Tellervo, Leemann, Lars, Härkänen, Tommi, Tyyni, Ulla, Kaikkonen, Risto, Koskinen, Seppo, Kokko, Riitta-Liisa, Kotiranta, Pirjo-Liisa ja Linnanmäki, Eila. Terveys- ja hyvinvointivaikutukset - lähtötason tilanne 2009-2010. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi. Paltamon työllistämismallin arviointitutkimus 2009-2013. Raportti 22/2011.](#)

[Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.](#)

Saikku, Peppi, Kokko, Riitta-Liisa. (2012) Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa: toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa

Kokko, R-L (2013) Työkyvyn arvioinnin ja kuntoutuksen prosessit Paltamon

Kokko, R-L & Saikku, P (2013) Toimintakyvyn ongelmat, kuntoutustarpeet ja kuntoutukseen ohjautuminen Paltamon kokeilussa. Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.